

crkva u svijetu

RASPRAVE I ČLANCI

ISUS KOD MARTE I MARIJE (Lk 10,38—42)

Mato Zovkić

Stari su egzegeti i duhovni učitelji ovu zgodu tumačili kao osvjetljenje aktivnog i kontemplativnog života u kršćanskoj zajednici, učeći da je oboje potrebno, ali je kontemplacija trajnija i zato uzvišenija. Ovdje bismo željeli iznova proučiti tu zgodu vodeći računa o rezultatima *Formgeschichte* evanđelja i *Redaktionsgeschichte* Lukina evanđelja. Poznato je, naime, da nadahnuti pisci evanđelja u svoju knjigu o Isusu staviše propovijedanu građu apostolske kerigme na kojoj se opaža *Sitz im Leben Jesu*, povijesna situacija u kojoj je Isus prvi puta nešto učinio i rekao, ali i *Sitz im Leben der Kirche*, povijesna situacija pojedine partikularne Crkve za koju je dotični evanđelist pisao svoje Evanđelje.

Ovdje Isus kao kućni prijatelj dviju sestara dolazi na gozbu koju priređuje Marta, dok njezina sestra Marija sjedi do nogu Učiteljevih i zajedno s ostalim uzvanicima prihvaća duhovnu hranu koju nudi Učitelj. Uočimo odmah da je u cijeloj zgodi važno što Isus pristaje da bude gost dviju sestara te dopušta da mu žene budu »učenice« u biblijskom smislu riječi. Što to znači u svjetlu ondašnjeg položaja žene u helenizmu i židovstvu? Kako je Luka svojoj Crkvi protumačio ovu zgodu? Što iz toga slijedi za nas današnje kršćane?

Povijesna pozadina

Na Bliskom Istoku, u Isusovo vrijeme, žena je vrednovana kao spolno biće, supruga i majka, i zato joj je mjesto u kući. U Grka i Rimljana položaj žene bio je nešto povoljniji, ali je i tu prvenstvena dužnost i nadležnost žene rađanje i odgoj djece. Na Bliskom Istoku žena je bila najstrože kažnjavana za brakolomstvo, dok se muškarcu u tome gledalo kroz prste. U Grka i Rimljana nije se tražila ni poštivala bračna vjernost. Kod Grka, Rimljana i pogana Bliskog Istoka žena je ne samo bila pripuštena kulturnim obredima nego je obavljala i kulturne službe. U Židova je bilo nezamislivo da žena na bogoslužju čita ili propovijeda.¹

U starih je naroda bila proširena predrasuda o urođenoj zloći žene te njezinoj umnoj i društvenoj inferiornosti u odnosu na muža. Na prelazu iz stare u novu eru misterijski kultovi i stoički filozofi pokušali su pokrenuti svojevrsnu emancipaciju žena.² Inspirirani biblijski teolog zapisao je doduše da je Bog stvorio ženu »kao pomoć sličnu« muškarcu (Post 2,18), ali su posliji teolozi Izraela zaboravili na ovu temeljnu jednakost muškarca i žene pred Bogom. Na mnogim mjestima SZ žena je predstavljena kao vlasništvo muža. Biblija doduše zna za žene koje su vršile proročku, sudačku i kraljevsku službu u Izraelu, ali su većinom na temelju Post 3 16 žene promatrane kao inferiornije od muškaraca. Kao domaćice i supruge žene su po orijentalnim nepisanim propisima trebale mljeti dnevni obrok brašna, peći, kuhati, pribavljati drva i vodu za domaćinstvo, tkati, šivati i brinuti se za djecu. Pored kućnih poslova morale su pomagati muškarcima u obrađivanju zemlje.

Knjiga *Izreka* i *Sirahova* knjiga pesimistički gledaju na ženu kao na biće brbljavo, svadljivo, zavodljivo, zlobno. Ipak, i ovi pesimistični teolozi starog Izraela dobru ženu smatraju posebnom Jahvinom milošću: »Kuća se i bogatstvo baštine od otaca, a od Jahve je žena razumna« (Izr 19,14; usp. Sir 26,1—4).

Starozavjetni propisi određuju da otac nauči mušku djecu glavne povijesne i vjerske događaje svoga naroda, jer su muška djeca trebala biti nosioci nacionalnog i vjerskog identiteta (usp. Post 18,19; Pnz 6,4—9). Ženska su djeca iz očeve kateheze prilikom obiteljske proslave Pashe (usp. Izl 12,26—27) također mogla čuti svoju vjersku povijest, ali očeви nisu bili izričito za to zaduživani. Unatoč ovoj zapostavljenosti u društvu i vjeri, Židovke su bile u određenoj prednosti u odnosu na druge žene svoga vremena i kraja: mogle su se kretati po naseljima prije i poslije udaje, odlaziti na hodočašća, sudjelovati u blagdanskome i svatovskom veselju.

Rabini na liniji starozavjetnih mudraca hvale ženu kao vrijednu domaćicu, čednu suprugu i požrtvovnu odgojiteljicu djece.³ Rabinska nauka o ženi nije sistematski zaokružena, pa se događa da neki kršćanski bibli-

¹ Za podatke o položaju žene u staro doba i u SP usp. C. Gancho, »Donna«, *Enciclopedia della Bibbia* 2, Torino, 1969, 998—1002. J. Jeremias, »Die gesellschaftliche Stellung der Frau« u svom djelu *Jerusalem zur Zeit Jesu. Eine kulturgeschichtliche Untersuchung zur neutestamentlichen Zeitgeschichte*, Göttingen, 1969, 395—413. J. Leopoldt, *Die Frau in der Antiken Welt und im Urchristentum*, Leipzig 1954. X. Leon-Dufour, »Žena«, RBT, 1543—1548. J. L. McKenzie, »Woman«, u svom djelu *Dictionary of the Bible*, New York, 1965, 935—937. A. Oepke, »gynē«, ThwNT I, 776—790.

² G. Schiwy, *Weg ins Neue Testament I — Das Evangelium nach Matthäus, Markus und Lukas*, Würzburg, 1965, 324 donosi tekst kultne zahvalnosti žena božici Izidi koja ženama daje jednaku moć kao i muškarcima te navod iz djela Musonija Rufa, u kojemu ovaj pisac iz 1. st. poslije Kr. svojim suvremenicima dokazuje da žene imaju jednak razum kao i muškarci, po naravi su sposobne težiti za vrlinama kao muškarci, pa bi im trebalo pružati isto obrazovanje i iste šanse.

³ Židovsku antologiju rabinskih tekstova o ženi kao supruzi i majci donose C. G. Montefiore-H. Loewe, *A Rabbinical Anthology*, New York, 1977, 500—522.

čari iz nje izvlače samo ono što je negativno. Rabini su osjećali da su žene vjernije i pobožnije od muškaraca, da će se lakše spasiti, ali su njihova zaslužna djela prvenstveno usluge mužu i djeci u domaćinstvu. Vjerovali su da žena može muškarce pokvariti i učiniti dobrim.⁴ Današnji židovski teolozi priznaju autentičnost starinske rabinske molitve u kojoj muškarac moli: »Blagoslovljen da si, Gospodine Bože, što me nisi učinio poganinom, robom ni ženom.«⁵ Žena je pak trebala moliti: »Blagoslovljen da si, Gospodine Bože, što si me stvorio po svojoj volji!« Ovo znači da je javno mišljenje monoteističkih Izraelaca i politeističkih pogana ženu ipak smatralo podređenim bićem u odnosu na muškarca.

Prema SZ i rabinima žene nisu imale pravo javno obavljati službu učitelja vjere, nisu mogle u sinagogi čitati ni tumačiti riječ Božju. Rabini nisu smatrali važnim poticati očeve da žensku djecu uče *Toru* niti su pripuštali među učenike sinagogalnih vjeronaučnih škola žensku djecu. Rabin Eliezer ustvrdio je oko god. 90. poslije Krista: »Tko svoju kćer uči *Toru*, uči je glupost«, misleći da ona ili ne može pravo naučiti ili će naučeno zloupotrebiti.⁶

Imajući na umu ovu povijesnu pozadinu vjerskog i društvenog položaja žena u Isusovo doba, pogledajmo kako se Isus postavlja prema ženama. On je svjestan redovnih dužnosti žena i pokazuje zanimanje za njih. Kraljevstvo nebesko uspoređuje sa ženom koja »uze kvasac i zamijesi ga u tri mjere brašna dok sve ne uskisne« (Mt 13,33). Udovicu koja dodijava nepravednom sucu stavlja kao primjer ustrajne molitve (Lk 18,1—8). Domaćicu koja nalazi izgublenu drahmu i poziva prijateljice na veselje stavlja kao uzor radosti nad obraćenim grešnikom (Lk 15,8—10). Iz židovskog svatovskog običaja da djevojke uveličaju svadbenu svečanost uzima građu za prisposobu o mudrim i ludim djevicama (Mt 25,1—13).

U djelima milosrdne ljubavi ne pravi razliku između muškaraca i žena: razgovara sa Samarijankom unatoč ondašnjem pravilu da rabin ne treba posvećivati nikakvu pažnju ženama na javnom mjestu, pogotovo ne pogankama (Iv 4). Ozdravlja Petrovu punicu (Mk 1,29—31 i paral.), kćerku poganke Sirofeničanke (Mk 7,24—30), Jairovu kćerku (Mk 5,21—43), ženu zgrbljenih leđa (Lk 13,10—17), sina udovice iz Naina (7,11—17). Oprašta grešnici i dopušta da mu svojim suzama, kosom i cjelovima iskazuje gostoprimstvo koje je propustio domaćin Šimun (Lk 7,36—50).

Svoj odlazak na križ i k Ocu usporedio je sa ženom koja rađa: »U žalosti je jer je došao njezin čas; ali kad rodi dijete, ne spominje se više muke od radosti što se čovjek rodio na svijet« (Iv 16, 21). S tom plodnom patnjom porodilje usporedio je žalost apostolâ za njim pri odlasku na

⁴ C. G. Montefiore — H. Loewe, op. cit., 509, donose slijedeću zgodu: »Bio jednom pobožan muškarac koji se oženio pobožnom ženom i nisu imali djece. Govorili su: 'Nismo korisni Bogu.' Čovjek ode i oženi zlu ženu koja i njega učini zlim. Žena ode i uda se za zla muškarca, ali ga učini dobrim. Tako, sve ovisi o ženi.«

⁵ Usp. C. G. Montefiore — H. Loewe, op. cit., 507. Oni, međutim, s pravom ističu da se to ne smije prosuđivati sa stanovišta današnjeg položaja žene u religiji i društvu, op. cit., 656—658.

⁶ Citat i tumačenje donosi J. Jeremias, op. cit., 410.

križ i k Ocu. Ovi postupci prema ženama i doktrinarni elementi temeljeni na slikama iz života žena pokazuju da »kod Isusa nema ni trunka mizoginije ni uvjerenja o inferiornosti žene kakvo je vladalo u židovskom svijetu njegova vremena. U tom pogledu njegova nauka nije revolucionarna, ali njegovo vladanje jest.«⁷

Sva četiri Evanđelja bilježe da su pod križem Isusovim stajale žene koje su ga slijedile iz Galileje, koje su na uskršno jutro otkrile prazan grob i, dobivši poruku od anđela, počele javljati učenicima da Isus živi. Luka je posebno pribilježio da je među Galilejkama koje su išle za Isusom bila Marija Magdalena iz koje bijaše istjerao sedam zlih duhova i bolesti, ali i žena Herodova upravitelja Huze te neka ugledna Suzana (Lk 1. 1—3). On također jedini bilježi: »One im posluživahu od svojih dobara.« Na početku odlomka napominje kako Isus »zareda obilaziti gradom i selom propovijedajući i navješćujući Evanđelje o kraljevstvu Božjem«. To znači da su i ove žene zajedno s Dvanaesticom bile pripuštene među uže sljedbenike. Isus je dopustio da i one slušaju poruku o Kraljevstvu te da se po onome što on čini i govori uključe u Kraljevstvo koje počinje biti na dohvat. Time je prekinuo rabinski postupak prema ženama kao nedostojnima za teološku pouku te stvorio ozračje za novo vrednovanje ženine uloge u religioznoj i društvenoj zajednici.⁸ Ove žene nisu formalne učenice u smislu da u Isusovo ime propovijedaju dostupnost kraljevstva Božjega (jer ih nitko u ono vrijeme ne bi ozbiljno saslušao), ali jesu učenice u biblijskom smislu, koje slijede Učitelja izbliza, sjede do njegovih nogu, žive njegovim stilom života. Kad već nisu mogle propovijedati njegovu poruku, htjele su mu poslužiti svojim materijalnim imanjem kako bi on i Dvanaestorici mogli svu svoju energiju posvetiti

⁷ J. L. McKenzie, art. cit., 937.

⁸ »Dass Jesus Frauen in seiner Gesellschaft duldet, ist gewiss im palästinischen Raum ein äusserst anstössiges Verhalten, das eine Inizialzündung geben musste für die gesellschaftliche und religiöse Stellung in der Kirche und über diese hinaus.« — H. Schürmann, *Das Lukasevangelium I*, Herder, 1969, 446. Za egzegezu Lk 8, 1—3 i 10, 38—42 poslužio sam se još slijedećim komentarima i člancima: W. Barclay, *The Gospel of Luke*, Philadelphia, 1977; J. M. Creed, *The Gospel According to Luke*, London, 1965; J. Gaffney, *Biblical Notes for the Sunday Lectionary*, New York, 1978; H. Fink, »16. Sonntag im Kirchenjahr — Lk 10, 38—42« u djelu B. Dreher (izd.), *Neues Predigtwerk — Lukas — Jahr II*, Graz, 1971, 110—116; W. Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas*, Berlin, 1969; G. W. H. Lampe, »Luke«, *Peake's Commentary on the Bible*, London, 1972, 820—843; J. Ernst, *Das Evangelium nach Lukas*, Regensburg, 1977; W. J. Harrington, »St Luke«, *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*, London, 1969, 986—1021; K. Löning — H. Krahl, »Luka 10, 38—42«, *Služba riječi* 78 (1977), 27—35; A. Močibob, »Jedno potrebno (Lk 10, 42)«, *Služba riječi* 48 (1974), 17—19; Th. Maertens — J. Frisque, »Luka 10, 38—42«, *Služba riječi* 48 (1974), 15—17; K. H. Rengstorf, *Das Evangelium nach Lukas*, Göttingen, 1975; G. Schiwy, *Weg ins Neue Testament I — Das Evangelium nach Lukas*, Würzburg, 1965, 287 — 391; J. Schmid: *Das Evangelium nach Lukas*, Regensburg, 1960; G. Schneider, »11. Sonntag im Kirchenjahr — Lk 7, 36—8, 3« u djelu B. Dreher (izd.), *Neues Predigtwerk — Lukas — Jahr II*, Graz, 1971, 57—65; J. Stadler: *Sveto Evanđelje po Luki*, Sarajevo, 1899; C. Stuhlmueeller, »The Gospel According to Luke«, *Jerome Biblical Commentary*, London, 1970, II, 115—164; U. Wilckens: *Das Neue Testament übersetzt und kommentiert*, Hamburg, 1974; 199—306; Traduction oecuménique de la Bible — *Nouveau Testament*, Paris, 1969, 189—279.

uprisutnjivačkom proklamiranju Kraljevstva. Njihovo je pomaganje u granicama ondašnjih židovskih običaja da pomažu rabina. Smatralo se da je veliko djelo pobožnosti materijalno pomoći rabinu, makar je on trebao imati neki zanat i uzdržavati se od vlastitog rada.

U ovoj grupi žena koje Isus pripušta među bliže sljedbenike i prihvaća kao Jahvin siromah njihovu materijalnu pomoć bile su dame iz visokog društva, ali i pučanke; svete žene poput Isusove majke, ali i grešnice: »Jedno je od vrhunskih dostignuća Isusa što omogućuje da vrlo različite osobe žive zajedno a da nimalo ne gube svoju osobnost ili svoje kvalitete.«⁹ Među evanđelistima osobito je Luka posvetio veliku pažnju susretima Isusa sa ženama, svetim i grešnim, siromašnim i bogatim, zdravim i bolesnim. Time je on kao teolog spasenja ponuđenog siromasima htio pokazati uprisutnjenje Božje ljubavi prema ženama koje su u ono vrijeme bile religiozno i društveno zapostavljene. Isusova je veličina u tome što je ne samo svojim postupcima i svojim riječima naglasio dostojanstvo i vrijednost žene nego što je također omogućio da pridonose svoj udio u Crkvi.

Književna vrsta i literarna struktura zgode

Zgoda o Isusovu nastupu u kući Marte i Marije bitno je povezana s izrekom iz r. 42. o »jednom potrebnom«. Izreka je tako vezana uz događaj da se bez njea ne bi mogla pamtit i ni ispravno tumačiti. Zato ovu zgodu današnji egzegeti s Bultmannom ubrajaju u biografsku apoftegmu.¹⁰ Ona bi bila oblikovana i prenošena u helenističkoj zajednici kršćana, jer odražava stanje i težnje Crkve sastavljene pretežno od obraćenih pogana. Iako je donosi jedini Luka, u povijesnost događaja i autentičnost popratne izreke ne sumnja nijedan ozbiljni egzeget. Marta i Marija poznate su u ivanovskoj tradiciji kao Lazarove sestre i zajednička im je kuća u Betaniji, selu kraj Jeruzalema. U toj tradiciji zabilježeno je povodom vijesti o Lazarovoj smrtnoj bolesti: »A Isus ljubljšaše Martu i njezinu sestru i Lazara« (Iv 11, 5). To znači da je bio obiteljski prijatelj¹¹ koji je prilikom boravka u Jeruzalemu rado nailazio u njihovu kuću na odmor i prijateljski razgovor. U njihovoj kući bila je gozba »šest dana prije Pashe« na kojoj je Marija pomazala Isusa dragocjenom nardovom pomazšću, a Marta je dvorila goste (Iv 12, 1—3). Iz ovih zgoda prikazanih u četvrtom evanđelju vidimo da je Marta živahna, ponekad nestrpljiva domaćica kojoj je prije svega stalo da dobro pogosti uzvanike. Marija je mirnija, mlađa sestra, koja posvećuje osobnu pažnju Učitelju. Takve su one i u Lk 10, 38—42, što potvrđuje povijesnu vjerodostojnost zgode. Ona je kod Luke stavljena u niz događaja na putu prema Jeruzalemu pa bi se imala dogoditi u Betaniji, ali je putovanje tek otpočelo. Okvir je umjetno postavljen, ali je zgoda zbiljska. To je znak da se ona kao po-

⁹ W. Barclay, op. cit., 97.

¹⁰ Usp. R. Bultmann, *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, Göttingen, 1970, 26—73, osobito 33. W. Grundmann, op. cit., 225. L. Feldkämper, *Der Betende Jesus als Heilmittler nach Lukas*, St. Augustin, 1978, 184—185.

¹¹ J. L. McKenzie, art. cit., 937: »His relations with Martha and Mary were those of familiar friendship (Lk 10: 38—42; Jn 11)«.

budni događaj iz Isusova života pamtila i prenosila odvojeno od povijesnog konteksta, a Luka je imao razloga da je uvrsti u putovanje prema Jeruzalemu, gdje će Isus izvršiti svoje životno poslanje.

Za literaturu važna je građa koja prethodi. Neki zakonoznanac pita Isusa, koja je najveća zapovijed — »da ga iskuša«. Isus ga podsjeća da je to zapovijed ljubavi, a kad se on opravdava: »Tko je moj bližnji?«, Isus iznosi parabolu o milosrdnom Samarijancu. Njome zove sve ljude da se ne zaustavljaju kod teoretskog priznavanja najveće zapovijedi nego da čine ljubav prema Bogu i bližnjemu (Lk 10, 25—37). U toj je zgodi i paraboli naglasak na aktivnom zalaganju za bližnjega. U zgodi koju proučavamo Isus upozorava da djelovanje vjernika mora biti inspirirano slušanjem riječi Božje: »Obje perikope rade dakle o istoj zbilji: o životu vječnom, odnosno o Kraljevstvu (usp. Lk 18, 18 *zôên aiônion klêronomein* s Lk 18, 24. 25 *eis basileian eisporeuesthai-eiselthein*). Poblize se radi o tome, kako se postiže ta zbilja. Na to prva perikopa odgovara zahtjevom da treba *činiti* (10, 25. 28. 37), a druga pozivom da treba *slušati* (10, 39. 42). Ovi odgovori nisu ipak protuslovniji nego se istovremeno nadopunjuju. 'Slušanje' je pretpostavka za 'činjenje', a samo u 'činjenju' pokazuje se i obistinjuje 'slušanje'.«¹² Ta međuovisnost činjenja i slušanja dolazi do vrhunca u zgodi 11, 27—28 gdje Isus na usklik o blaženosti njegove Majke uzvraća da su još blaženiji oni koji riječ Božju slušaju i čuvaju (*makarioi hoi akouontes ton logon tou Theou kai fylassontes*). Participi prezenta označuju stanje u kojem se Marija nalazila: ona je nastavljala slušati i obdržavati riječ Božju te je po tome prvenstveno blažena, a oni koji to isto nastavljaju činiti postaju njoj slični u blaženosti.

Oba su odlomka hijastički strukturirana, pa bismo ih mogli ovako prikazati:¹³

10, 25—37: činiti	{ a) riječ Božja o ljubavi b) zgoda o Samarijancu
10, 38—40: slušati	{ b) zgoda o Marti a) logion o jednom potrebnom

Ovakva literarna struktura pokazuje da je Luka ne samo teolog nego i književnik koji samim rasporedom građe stavlja u prvi plan teološku poruku.

Događaj i izreka

Riječi u 38. r. »dok su oni tako putovali« predstavljaju umjetni okvir pomoću kojega je zgoda uključena u događaje na Isusovu putu u Jeruzalem (usp. 9, 51 i 19, 28). Najveći su dio građe u tom odsjeku zgode i parabole koje su vlastite Luki. Na početku odsjeka stoji uvod: »Kad su se navršili dani da bude uznesen, krenu Isus sa svom odlučnošću prema Jeruzalemu« (9,51). Pod slikom puta Luka predstavlja Isusov mesi-

¹² L. Feldkämper, op. cit., 185.

¹³ Usp. C. Stuhlmueller, art. cit., br. 104.

janski uspon u Jeruzalem gdje će izvršiti svoje poslanje patničkog Mesije i nevino osuđenog pravednika kako bi se poslije Uskrsa mogla u njegovu ime propovijedati metanoja po svim narodima počevši od Jeruzalema (24, 47).¹⁴

»Uđe u jedno selo.« Bila bi to Betanija kraj Jeruzalema gdje se prema Ivanovu evanđelju nalazi kuća Marte i Marije. Kako su Ivanovi topografski podaci provjereni, nema razloga da ovdje pretpostavimo neko drugo mjesto. Luki, međutim, samo mjesto događaja nije važno. Tu ga »žena neka, imenom Marta, primi u kuću«. Marta je aramejsko ime, a znači »gospodarica, domaćica«. Martin položaj u ovoj zgodi i onim zgoda što ih opisuje Ivan jest položaj gospodarice. Ona, naime, prima Isusa i ostale goste: *hypodehōmai* znači »primiti u kuću, ugostiti«. Isti glagol upotrebljava Luka za carinika Zakeja koji »primi Isusa sav radostan« (19, 6). Redoviti židovski postupak jest da muž prima goste, što vidimo iz zgode o Šimunu farizeju koji zove Isusa na gozbu u svoju kuću i tom mu zgodom poriče da je pravi prorok zato što dopušta da ga se dotiče grešnica (Lk 7, 36—50). Stoga Marta koja prima Isusa i goste nije onog časa mogla biti udana žena. Ona je vlasnica kuće u kojoj živi sa svojom sestrom. Kršćanska je tradicija poslije učinila Martu i Mariju svetim djevicama, od kojih je jedna aktivno a druga kontemplativno usmjerena.

Isus prihvaća Martin poziv. Iz kasnije spomenutog podatka da je Marija sjedila do nogu Isusovih te slušala njegovu riječ izlazi da je gozba bila prilika za pouku i da je moralo biti i drugih uzvanika. Luka je u svom evanđelju naveo pet puta kako je Isus prihvatio poziv da bude gost kod stola: u 5, 29 Isus u Levijevoj kući prilikom gozbe uči da ne trebaju zdravi liječnika nego bolesni (5, 29. 31); u 7, 36 odaziva se pozivu Šimuna farizeja te uči da Bog oprašta grijeh onima koji u znak zahvalnog kajanja mnogo ljube (7, 47); u 10, 38 prihvaća poziv domaćice Marte; u 14, 1 na gozbi u kući nekog farizeje uči da je dopušteno subotom kršiti propis o počinku, kad je nužno pomoći blišnjemu (14, 5); u 19, 1 nudi Zakeju svoju gostinjsku prisutnost te prilikom gozbe u njegovoj kući izjavljuje da su grešnici djeca Abrahamova (19, 9). Drugi su rabini u Palestini onog vremena također običavali prihvaćati pozive na gozbu prilikom koje su mogli poučavati. Isus je prihvaćao pozive farizeja i carinika, dobronamjernih i zloradih domaćina. Na svim tim učiteljskim gozbama Isus iskazuje svoju sućut i naklonost prema malenima koji su često bili zapostavljeni od službenih vjerskih vođa.¹⁵ Marta i Marija su situirane Židovke, ali su malene u tom smislu što kao žene nisu smatrane vrijedne ni dostojne teološke izobrazbe.

¹⁴ Usp. J. Schneider, »Zur Analyse des lukanischen Reiseberichts« u zbornom djelu *Synoptische Studien für A. Wikenhauser*, München, 1953, 207—229; S. Brown, *Apostasy and Perseverance in the Theology of Luke*, Rome, 1969; J. Dupont, »La portée christologique de l'évangélisation des nations d'après Luc 24, 47«, u J. Gnilka (izd.), *Neues Testament und Kirche. Für Rudolf Schnackenburg*, Herder, 1974, 125—143.

¹⁵ Usp. R. J. Dillon, *From Eye—Witnesses to Ministers of the Word. Tradition and Composition in Luke 24*, Rome, 1978, 201—202.

Marta kao domaćica prima Isusa i preuzima odgovornost da se gosti u kući ugodno osjećaju te da za učiteljskom gozбом budu dolično podvo-reni. Njezina sestra Marija »sjede do nogu Gospodinovih i slušaše riječ njegovu«. — Za riječ »sjede« stoji u grčkom tekstu particip aorista od *parakathezomai* što znači »sjediti uz, neprekidno biti uz nekoga«, pa u tom smislu ovdje znači da Marija nije pomagala Marti u smještaju gostiju i pripremanju ručka. Pavao prilikom uhićenja u Jeruzalemu kaže da je »do nogu Gamalijelovih (*para tous podas*) odgojen točno po otačkom Zakonu« (Dj 22, 3). Zato »sjediti do nogu« učiteljevih znači biti učenik u biblijskom smislu riječi, učenik koji upija učiteljevu nauku i prijateljuje s njime. Na to upućuje i imperfekt *ékouen* — slušaše. Tim je istaknuto da je Marija u trajnom učeničkom stanju slušanja te da svoj život ravna prema onome što čuje od Gospodina. U tome i jest glavna razlika između nje i Marte koja prima Isusa kao odličnog gosta, ali samo kao gosta. Mariji susret s Isusom nije tek susret s običnim gostom, nego s Gospodinom koji mijenja njezin život.

U ovoj kratkoj zgodi Isus je tri puta nazvan Kyriosom, Gospodinom. Prvi put u 39. r., gdje ga sam Luka tako naziva, drugi put u 40. r. Marta Isusa oslovljava s »Gospodine«, a treći put u 40. r. Luka ponovno Isusa zove Gospodinom. Zašto ovaj naziv na ovom mjestu? Poznato je da apostolska kerigma povijesnom Isusu iz Nazareta daje naslov Kyrios nakon uskrsnuća: »Pouzđano, dakle, neka zna sav dom Izraelov da je toga Isusa, kojega vi razapeste, Bog učinio i Gospodinom i Kristom« (Dj 2, 36). Za židovski mentalitet bilo je važno pokazati da je Isus iz Nazareta postao Mesija upravo po svojoj smrti i uskrsnuću, jer je bio skroviti Sluga Jahvin koji je kao nevino osuđeni pravednik trpio za mnoge, a Otac ga je uskrisio, proslavio te učinio Gospodinom i Mesijom. Luka je Grk koji ne čeka uskrsno jutro da Isusa nazove Gospodinom, znajući da Isus nije samo postao Krist i Gospodin nego je to bio od početka. Zato u Lukinu izvještaju o rođenju već u božićnoj noći anđeli najavljuju Isusa kao Krista i Gospodina (Lk 2, 11). U toku javnog djelovanja Isus biva više puta nazvan Gospodinom, ali se ovaj naziv ne smije trgati od uskrsnog prizvuka. Čini se da događaji ministerija u kojima je Isus nazvan Kyriosom na neki način anticipiraju poslijeuskrsno vrijeme Crkve.¹⁶ — Poslije ćemo se vratiti na primjenu ove zgode u Crkvi Lukina vremena.

Grčki tekst 40. r. kaže da je Marta bila zauzeta *peri pollên diakonian* — mnogim posluživanjem kod stola, što daje naslutiti da Isus nije došao sam i da je po svom običaju poučavao u toku gozbe. Zato je Martina briga opravdana i sa stanovišta gostoprimstva trebala joj je pomoći sestra Marija. Ona Isusa naziva Gospodinom ne samo iz građanskog poštovanja nego pomalo s vjerom koja još nije pročišćena uskrsnim i duhovskim događajima. U njezinu pitanju: »Gospodine, zar ne mariš što me sestra ostavila samu posluživati?« — prisutna je pomalo i ljubomora. Kao da je zavidna što Isus jednako a možda i više drži do Marije, unatoč činjenici da se Marta više trudi oko njega u svojoj kući.

¹⁶ Usp. I. De la Potterie: »Le titre Kyrios appliqué à Jésus dans l'Évangile de Luc«, u zbornom djelu *Mélanges bibliques en hommage au B. Rigaux*, Gembloux, 1970, 120—146.

Isusov dvostruki usklik »Marta, Marta« podsjeća na Lk, 22 31, gdje Isus u toku posljednje večere dvostrukim osobnim oslovljavanjem najavljuje Šimunu otpad i obraćenje te na Dj 9, 4, gdje uskršli Gospodin progonitelju Savlu dovikuje da njega progoni, kad progoni one koji su u njegovo Ime kršteni. Dvostruko ponavljanje kao da uključuje blagi ukor, ali i poziv na razmišljanje i preslaganje vlastitog stava. Marta se brine i uznemiruje za mnogo — *merimnas kai thorybazê peri polla*. *Merimnaô* znači brinuti se za nešto ili nekoga, biti zabrinut, zbrinjavati. *Thorybazô* dolazi od *thorybos*, što znači galama, zbrka, truba, vika (usp. Mk 5, 38), pa glagol uključuje uznemireno trčkanje. Kodeks A ima ovdje *tyrbazê*, što dolazi od *tyrbazô* i znači u mediju ili pasivu: razletiti se od posla, mnogim se poslovima opteretiti. Krićka izdanja NZ na grćkom prihvaćaju ovdje *thorybazô* koji zajedno s *merimnaô* govori da je Marta u stanju prevelike brige i trćkanja te da ne vidi svrhu i smisao svoje domaćinske rastrganosti.

Logion iz 42. r. grćki rukopisi prenose u tri varijante: *oligôn de estin hreia ê henos* — malo je stvari potrebno ili jedna;¹⁷ *oligôn de estin hreia* — malo je stvari potrebno;¹⁸ — *henos de estin hreia* — a jedno je potrebno.¹⁹ Ove su varijante znak da je logion bio teško razumljiv i prepisivaći su ga pokušali razjasniti. Druga varijanta suzuje logion na jelo: dovoljno je malo stvari za jelo. Treća varijanta ogranićava logion na duhovno slušanje rijeći Isusove, a prva varijanta stapa u jedno drugu i treću, naglašujući potrebu skromne gozbe ali i duhovne hrane. Današnja znanstvena izdanja NZ na grćkom — a s njima i naši prijevodi — prihvaćaju treću varijantu. S pravom, jer ona sadrži logion koji traži posebno razumijevanje i tumaćenje. B. M. Metzger u obrazloženju zašto ekumensko izdanje NZ na grćkom preuzima ovu varijantu kaže da su druge nastale vjerojatno iz pokušaja da se *henos* ublaži primjenjivanjem na jelo.²⁰ Ipak sve ove varijante pokazuju da je zgoda zajedno s logionom vrlo rano postala nerazumljiva u svom izvorno-povijesnom znaćenju pa su prepisivaći nastojali da joj dadnu znaćenje koje najviše govori Crkvi kasnijeg vremena. Odatle je došlo do razlićitih tumaćenja o »jednom potrebnom« među današnjim egzegetima i učiteljima duhovnosti.²¹ Sva ta tumaćenja trebaju, međutim, voditi računa o povijesnoj pozadini u

¹⁷ Tako donosi Papirus 3, Sinajski i Efremov kodeks, Origen, Jeronim i neki drugi stari pisci.

¹⁸ Neki minuskulni rukopisi i stari prijevodi.

¹⁹ Papirusi 45 i 75; mnogi kodeksi, minuskulni rukopisi i lekcionari.

²⁰ Usp. B. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament. A Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament*, Stuttgart, 1971, 153—154. Metzger ujedno napominje da neki važni stari prijevodi sasvim ispušćaju izreku: »Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno.« Prema njemu to »vjerojatno predstavlja izbacivanje nerazumljivog odlomka, ako se ne radi o čistoj slučajnosti koja je možda prouzrokovana homoeoarhtonom *Martha... Mariam*«, op. cit., 154.

²¹ Na žalost, u toku rada nisam mogao doći do članka M. De Jongea »De quoi est-il besoin (Lc x. 42)?« u djelu E. Best — R. M. Wilson, *Text and Interpretation: Studies in the New Testament Presented to Matthew Black*, New York, 1979. Sama pojava ovoga članka u knjizi u ćast poznatom stručnjaku za aramejsku pozadinu evanđelja pokazuje da logion o »jednom potrebnom« iz Lk 10, 42 i dalje privlaći egzegete.

vrijeme Isusa i Luke te o današnjoj Crkvi koja nastoji živjeti od Isusove riječi. Izreka naime stoji na liniji Isusova stajališta da čovjek ne živi samo o kruhu (Lk 4, 4) te da su u pravom smislu blaženi oni koji riječ Božju slušaju i drže (Lk 8, 21; 11, 27—28).²² U sadržaj »jednog potrebnog« nastojat ćemo pobliže ući pošto promotrimo smisao završne Isusove izreke.

Kako treba prevesti izraz *Mariam de tēn agathēn merida ekseleksato*: Marija je izabrala dobar dio, bolji dio, najbolji dio? U grčkom stoji pozitiv *agathē meris* i prema tome doslovno bi trebalo prevesti »dobar dio«. Međutim, kako u hebrejskom pozitiv često označuje i komparativ i superlativ, novozavjetni pisci, pod utjecajem Septuaginte te aramejske pozadine Isusa i apostola, često pozitivom izražavaju komparativ i superlativ.²³ Ovdje je moguće razumjeti kao »bolji dio« i kao »dobar dio«. Velik broj komentatora odlučuje se za superlativ: Marija je izabrala najbolji dio koji joj se neće oduzeti.²⁴ Jednako velik, ako ne i veći broj komentatora prevodi s »dobar dio«.²⁵ Ovo razlikovanje znatno utječe na smisao događaja i logiona. Prevedemo li komparativom ili superlativom *agathē meris*, tada blijeđi Martina uloge i tipsko značenje karitativnog ili socijalnog djelovanja što ga ona predstavlja. A Isus nije, prema kontekstu, odbio da taj dan ruča u znak posta i pokore. Razumijemo li da je Marija odabrala dobar dio, tada preostaje dovoljno prostora da i Martin posao bude dobar, potreban i dobrodošao: »Isus potiče Martu neka razmišlja kako je samo jedno zaista potrebno, naime briga oko spasenja (usp. 12, 29—31). Stoga je Marija, koja njegovu prisutnost u svojoj kući koristi samo za to da njegovu riječ pažljivo sluša, izabrala dobar dio (ne bolji ili najbolji) koji joj se neće oduzeti. Kad je dio koji je odabrala Marija označen kao jedini dobar, tada je Marti podijeljen ukor u vezi s njezinom zauzetošću u domaćinstvu. Ne zato što uopće hoće pogostiti Isusa, nego što joj zadaći pridaje toliku važnost.«²⁶ Isus, dakle, prihvaća Martino gostoprimstvo, ali njezinoj gostoljubivosti želi dati dublje usmjerenje. Domaćinsko trčkaranje oko Učitelja koji je gost treba biti izraz »jednog potrebnog«, a nikako izlika da se uz gostoprimstvo zabaci to »jedino potrebno«.

Što je to »jedino potrebno«? Prema neposrednom kontekstu ova zгода slijedi nakon pitanja o najvećoj zapovijedi, na koje Isus odgovara parabolom. U njoj službeni vjerski predstojnici zaobilaze izranjenog i polumrtvog putnika, a pomaže mu prezreni Samaritanac. Prema toj zgodu i paraboli nije dosta znati koja je najveća zapovijed nego je treba izvršavati, i to prema svakom čovjeku, bio on iste nacije i vjere ili ne.

²² C. Stuhlmueller, art. cit., br. 104.

²³ Usp. M. Zerwick, *Gracitas biblica*, Romae, 1966, br. 140—153. U toj knjizi ovaj priznati stručnjak za novozavjetni grčki, dugogodišnji profesor Papinskog biblijskog instituta, u br. 146 prevodi *agathē meris* s »optima pars«, isto tako i u svojoj knjizi *Analysis philologica Novi Testamenti graeci*, Romae, 1965,

²⁴ Tako, uz Zerwicka, još W. Barclay, *Traduction oecuménique de la Bible*, koji ovo mjesto povezuje s Lk 5, 39, J. J. Gaffney, J. Stadler (i svi stari prijevodi na temelju Jeronimova prijevoda i otačke egzegeze).

²⁵ W. J. Harrington, J. M. Creed, G. Schiwy, J. Ernst, K. H. Rengstorf, U. Wilckens, W. Grundmann, J. Schmid.

²⁶ J. Schmid, op. cit., 196.

Ovdje je bitna dopuna ostvarivane ljubavi prema bližnjemu: kod Isusovih sljedbenika ona treba biti odraz slušanja njegove riječi, i to životnog, obraćeničkog slušanja. Prije smo upozorili da je u ovoj zgodi Isus tri puta nazvan Kyriosom, Gospodinom. Budući da je to prvenstveno poslijeuskrsnri naziv za Isusa, Luka je očito želio da čitatelji u zgodi vide vrijeme Crkve. »Jedino potrebno« u kontekstu ovog poslijeuskrsnog naziva jest meditativno slušanje riječi Isusa stalno prisutnog u Crkvi.²⁷ Upravo ovaj kontekst te paralelna mjesta iz Evanđelja pokazuju da nije dovoljno biti teoretski slušatelj Isusove riječi. Matej i Luka zabilježili su logion da neće ući u Kraljevstvo oni koji teoretski slušaju riječ Isusovu govoreći: »Gospodine, Gospodine«, nego oni koji vrše volju Gospodinovu (Mt 7, 21; Lk 6, 46). Na ovoj crti novozavjetnog slušanja i 'čuvanja' (*têrein*, *šamar*) riječi Božje dovikuje proročkom strogošću Jakov: »Budite vršitelji riječi, a ne samo slušatelji, zavaravajući sami sebe — *ginesthe poiētai logou kai mê akroatai monon paralogizomenoi heautous*« (Jak 1, 22). Srodnost ovog Jakovljeva poziva s Isusovim izrekama u sinoptičkim evanđeljima očita je pa se komentatori pitaju, nije li Jakov znao za Isusov prigovor farizejima koji uče a ne čine.²⁸

Slušanje Isusove riječi daje *smisao učeničkom djelovanju kršćana*. Ono uključuje osobno pristajanje uz Isusa, otvaranje za kraljevstvo Božje koje počinje biti na dohvat u onome što on čini i govori. Zato »jedno potrebno« obuhvaća vjerničko pristajanje uz Isusa u kojemu je utjelovljeno spasenje. »Jedno potrebno« je pristajanje uz Isusa koje usmjerava sve druge pothvate vjernika te sve privremene vrednote i obaveze podlaže trajnoj vrijednosti kraljevstva Božjega. Marta je dobro postupila što je pozvala i primila Isusa s pratnjom u goste. Ona je dobro učinila što je spremila gostima dobar ručak, ali se sva usredotočila na ove prolazne usluge. Ona je vidjela privremenu potrebu Učitelja i pomogla mu, ali je previdjela nešto nadzemaljsko i trajno u vezi s Učiteljem. Marija je to uočila te se u prolaznim uslugama i privremenim obavezama odmah tako postavila: »Tako u središtu prizora stoji Isus u kojemu se nepredvidivo utjelovljuje spasenje. U biti nije riječ o sestrama nego o njemu, jer je on upravo ono što je 'danas' nužno potrebno.«²⁹ Zato smo i naslovlili ovo razmišljanje »Isus kod Marte i Marije«, a ne »Marta i Marija«, kako stavlja većina prevodilaca i komentatora. Događaj i popratni logion upućuju na Isusa kao središnju ličnost zgone, tako da događaj biva protumačen izrekom i izreka dopunjena događajem, jer se objava »ostvaruje zahvatima i riječima, iznutra među sobom povezanim, tako da djela koja je Bog u povijesti spasenja izveo pokazuju i potkrepljuju nauku i stvari što ih riječi označuju, a riječima se proglašuju djela i osvjetljuje misterij u njima sadržan« (DV 2). Ovo Sabor uči o svim biblijskim zgodama pa to svakako vrijedi i za Isusov učiteljski pohod domu Marte i Marije. Isus koji prihvaća Martino gostoprimstvo i brani Marijino učeničko sjedenje do svojih nogu poručuje da sve akcije njegovih vjernika trebaju biti inspirirane njegovom riječju.

²⁷ Usp. I. De la Potterie, art. cit., 131—132.

²⁸ Usp. J. Cantinat: *Les épîtres de Saint Jacques et de Saint Jude*, Paris, 1973, 106—108. F. Mussner: *Der Jakobusbrief*, Herder, 1975³, 104—105.

²⁹ K. H. Rengstorf, op. cit., 143. Usp. J. Stadler, op. cit., 403—404.

Situacija u prvoj Crkvi

To bi bilo značenje događaja i logiona na povijesnoj razini, u Isusovo vrijeme. Da li je Luka imao na umu prilike svoje Crkve, kad je ovo pripovijedao upravo na ovom mjestu u svom Evanđelju? S tom mogućnošću već smo se susreli, kad smo analizirali značenje poslijeuskrsnog naziva Kyrios, kojim sam Luka i Marta u ovoj zgodi oslovljavaju Isusa. Kakve su bile prilike u Crkvi Lukina vremena na koje je evangelist htio ovom zgodom utjecati?

Najprije, činjenica da Isus dopušta u svojoj blizini žene pokazuje pravu, teološku emancipaciju žena: »Emancipacija žene biva gledana najprije kao teološki problem, a tek na drugom mjestu kao društveni problem. Valja uočiti da se ne postavljaju apsolutno uobičajene razlike između staleža, klasa i spolova nego bivaju relativizirane u odnosu na Isusovu riječ.«³⁰ Dopustivši da bude rođen od Žene koja u njegovu djetinjstvu i ministeriju igra nezaobilaznu ulogu, zatim prihvativši za aktivne učeni-ce neke žene koje su ga i financirale u toku ministerija, Krist je otpočeo tihi revoluciju s obzirom na ulogu žene u Božjem planu a time i u povi-jesti svijeta. On nije nasilno mijenjao postojeće strukture, jer nije ni bio socijalni revolucionar nego prorok i vjerni ostvarivatelj Očeva plana.

Nadalje, Isus u ovoj zgodi dolazi u kuću i propovijeda evanđelje o kra-ljevstvu Božjem. Sve veći broj egzegeta povezuje ovu zgodu s pridruže-njem Uskrsloga dvojici na putu u Emaus, koji Isusa prepoznaju prilikom lomljenja kruha i tumačenja Pisma.³¹ Isus je kod stola poučavao te tom prilikom trebao gostoljubive domaćine (10, 38; 19, 6; 24, 47). Tako su poslije činili i njegovi misionari (usp. Dj 16, 15). Zgoda o dvojici učenika koji na uskrsno jutro putuju u Emaus ima za tipsko značenje upravo situaciju putujućih misionara u čijoj propovijedi treba prepoznavati živog i prisutnog Gospodina. Stoga zgoda o Isusovu pohodu Martinu i Marijinu domu u ovom tipskom smislu znači najprije pouku misionarima da budu skromni s obzirom na smještaj: oni koji propovijedaju Kraljevstvo tre-baju poput Učitelja pokazivati nenavezanost na udobnost i materijalni prosperitet. Ova bi zgoda bila pouka i kršćanima koji primaju putujuće misionare: ne trebaju biti tako zabrinuti za njihov smještaj, da bi zato propustili slušati njihove propovijedi.

Moguće je da Luka svojoj Crkvi želi ovom zgodom još nešto poručiti. Istina, u grčko-rimskim krugovima njegova vremena upravo je bio otpočeo pokret pretjerane emancipacije žena. Ali je to sporo dopiralo u široke krugove, pa se moglo dogoditi da žene u kršćanskoj zajednici Lukina vremena nisu uživale ono poštovanje i dobivale one šanse koje im je pružao sam Krist Gospodin u toku ministerija. Ovdje bi osobito bila nagoviještena potreba teološke pouke, kako bi žene mogle izvršiti svoju ulogu u djelovanju Crkve. Tim više što kršćanstvo traži i od maj-ke — za razliku od židovstva koje je u Isusovo doba tražilo samo od oca

³⁰ J. Ernst, op. cit., 355.

³¹ Usp. članak E. Lalanda u časopisu *Studia Theologica*, 1959, 70—85; C. Stuhlmueller, art. cit. br. 176; R. J. Dillon, op. cit., 184—203; J. Ernst, op. cit., 355.

— da odgaja djecu u vjeri Crkve. Uz to svi kršćani, muški i ženske, trebaju rasti u poznavanju Krista kojega su u katekumenatu 'izučili' (usp. Ef 4, 13. 20). Svi moraju biti spremni da »obrazlože nadu koja je u nama« (1 Pt 3, 15). A to znači da treba da imaju mogućnost da dublje upoznaju sadržaj svoje vjere.

Primjena na današnju Crkvu

Kao što je Martino kuhanje i dvorenje trebalo biti inspirirano Učiteljevom prisutnošću i riječju, tako treba da sve djelovanje Crkve bude osmišljavano sjedenjem do nogu Učiteljevih. Prije nego ljudsku subraću počne usluživati djelima ljubavi i pastoralom po kojemu se spasenje događa ovdje i danas, Crkva se mora dati poslužiti od stola riječi Kristove. U svjetlu te riječi ona treba preispitivati svoje djelovanje. Na temelju ove zgrade i popratnog logiona vidimo da je lažna dilema između akcije i kontemplacije, između socijalne i čisto religiozne djelatnosti. Da bi akcija Crkve uopće bila kršćanska, mora biti prožeta i nadahnuta Isusovom riječju.

Drugo, *žene u Crkvi*. Kao što je Luka za Crkvu svojega vremena u ovoj zgodu našao pouku, tako trebamo i mi. I u naše dane žene imaju svoju nenađaknadivu ulogu u Božjem planu. One su prvi svjedoci vjere svojoj djeci, pa i danas trebaju poznavati vjeru da bi je mogle predavati onima koje s ljubavlju rađaju i postavljaju na noge. Uvažavajući obaveznu katoličku tradiciju da ne mogu obavljati ministerijalnu službu, žene mogu i trebaju puno pridonijeti aktivnom i plodnom djelovanju Crkve danas. Da li im uvijek pružamo šansu? Potičemo li ih na to? Posebno ovo možemo primijeniti na redovnice u našoj Crkvi. Mi svećenici ponekad se na njih ljutimo što nisu dorasle za apostolat u okviru župâ i biskupijâ, a ne pitamo se, što smo učinili da ih osposobimo za njihovu apostolatsku ulogu u današnjim prilikama.

Konačno, svaki bi od nas morao pročitati ovu zgodu te se upitati kako svoje ljudsko i kršćansko djelovanje usklađuje s »jednim potrebnim«.

Zaključak

U vrijeme kad su žene bile tretirane samo kao seksualna bića, dorašla za brak i rađanje djece, te kad su židovski rabini držali da nema smisla žene poučavati u teologiji, Isus je dopuštao da među njegovim učenicima bude grupa žena. Među njima su sestre Marta i Marija koje su imale kuću u Betaniji kraj Jeruzalema i kod kojih je Isus nailazio kao kućni prijatelj. Za vrijeme jedne gozbe u njihovoj kući, dok je on naučavao, Marta se trudila da ga što bolje podvori, a Marija je učenički sjedila uz njegove noge te gutala njegove riječi, svjesna da on nije tek izvanredni gost, nego onaj koji preusmjerava njezin život. Marta je bila ljubomorna na sestru do koje Učitelj više drži, iako se Marija ne trudi da izvrši zakon gostoprimstva. Isus joj odgovara da prihvaća njezino, Martino gostoprimstvo, ali da je Marija izabrala dobar dio i ne kani joj naređivati da prekine slušanje, kako bi Marti pomogla. Tom zgodom opominje Martu što se uznemiruje za mnoge stvari, a jedno je potrebno.

To »jedno potrebno« jest aktivno, učeničko i angažirano slušanje Gospodinove riječi. Slušanje koje je izraz pristajanja uz Isusa i poziv na presmjernavanje svega djelovanja.

U ovoj zgodi i popratnom logionu Luka je vidio predliku putujućih misionara te želio svoju zajednicu upozoriti da je važnija misionarova propovijed od materijalnog smještaja. Luka je uz to htio upozoriti svoju generaciju kršćana na zadaću žena u kršćanskoj zajednici. To vrijedi i za današnju Crkvu: njezino djelovanje treba biti inspirirano i korigirano slušanjem stalno prisutnog Gospodina. Današnja Crkva u svom djelovanju treba dati ženama šansu kakvu im je dao povijesni Isus.

JESUS AT MARTHA'S AND MARY'S HOME (Lk 10: 38—42)

Summary

Narrative in Lk 10: 38—42 is, according to Formgeschichte, an ideal biographic apophthegma where the logion about 'one thing needed' is inseparable from Jesus' visit to Martha and Mary in their home.

Sitz im Leben Jesu: at a time when woman was generally treated as socially and religiously inferior to man we do not see in the deeds and words of the historical Jesus any shadow of the misogyny. He was aware of the daily life and tasks of women. In his parables he roused interest for women as Abraham's daughters able to listen and keep the word of God. While OT and rabbinical theology did not care for religious instruction of women, Jesus not only proclaimed the Good news of the Kingdom to the crowds including both men and women but he also accepted among his followers a group of devoted women from Galilee who provided for him an the Twelve out of their means (Lk 8: 1—3). Those women witnessed his death and resurrection and handed over to the early Church some important events of his ministry.

In the johannine tradition Martha and Mary are sisters of Lazarus whom Jesus raised from the dead (Jn 11). When we compare the character of the two sisters as they are depicted in johannine tradition (cf Jn 12: 2—3) with Luke's narrative in 10: 38—42, we conclude that both evangelists must have used the same source — oral or written. Martha and Mary were real, historic, well-to-do Jewesses and disciples of Jesus.

Event and the logion: Luke has inserted this narrative into his account of Jesus' journey to Jerusalem. The event should have taken place at Bethany, in the home of the two sisters, but Luke is not interested in the locality. This narrative is preceded by the parable of the good Sama-

ritan (Lk 10: 25—37). In the parable, the attention of readers is focused on doing the love of neighbour; in this event with its logion the readers are invited to permanent and active listening to Jesus.

Hypodeksato in v. 38 means that Martha was not married, because the husband would, according to the Jewish hospitality, invite and receive the guests into his home. Mary's 'sitting at the Lord's feet' (v. 39) is a disciple's attitude on front of his teacher and master. Imf. *ékouen ton logon autou* indicate a permanent disposition of listening and firm belief. This expression also remind of Lk 11:27 where Jesus proclaimed 'blessed those who hear the word of God and keep it'. Martha *periespato peri pollên diakonian* (v. 40). This supposes that Jesus brought some guests, probably the Twelve, and that he took opportunity to teach at the meal. Luke mentions five times that Jesus used to teach at a banquet: 5: 29; 7: 36; 10: 38; 14: 1; 19: 1. He accepted hospitality of prominent persons as well as of sinners and offered them to be guests at the table of his word.

The logion of v. 42 is textually uncertain: it has been preserved in three different variants, but most commentators accept *henos de estin hreia* (P,⁷⁵ A, C, W etc). These variants try to explain what is needed: only a few things at the dinner table or something spiritual? Since Jesus accepted Martha's hospitality and ate the meal she had prepared, 'only one thing needed' is full acceptance of Jesus in his deeds and words. In this short narrative Jesus is three times called by his postresurrectional title *Kyrios*. This title is a sure indication that Luke has in mind the time of the Church. Christian love of neighbour and all activity of the Church should be inspired, directed and corrected by listening to the always present Lord.

Sitz im Leben der Kirche: In this narrative Luke might have in mind the travelling preachers of his time (cf Lk 24: 13—35). In them christians should recognize and accept the risen Lord, but christian hosts should pay more attention to their sermons than how to serve them. Luke also might remind his Church of Jesus« respect for women and their role within christian community.

Jesus is here center of attention, not the two sisters. This event and the logion urge the present day Church to plan and perform all her pastoral activity by attentive listening to the risen Lord.